

SPRAWOZDANIA

Marcin Łukaszewicz, Patryk Rowiński

SPRAWOZDANIE Z ZIMOWEGO MONITORINGU PTAKÓW NA OBIEKTACH WODNYCH NIZINY MAZOWIECKIEJ W STYCZNIU 2017 ROKU

W drugiej dekadzie stycznia 2017 roku po raz kolejny wykonano liczenia zimujących ptaków w dolinach rzecznych oraz innych miejscach koncentracji awifauny na Nizinie Mazowieckiej (Łukaszewicz *et al.* 2011, 2012, Łukaszewicz i Rowiński 2013, 2014, 2015 i 2016). Obserwacje prowadzono jednorazowo w zasadniczym terminie 14-15 stycznia, z dopuszczalnym zakresem obejmującym okres od 14 do 22 I. W trakcie kontroli terenowych notowano liczebność ptaków jak również warunki pogodowe i stopień zlodzenia koryta rzeki. Założenia metodyczne dotyczące sposobu liczeń, podziału kontrolowanych rzek na 5 km odcinki oraz prezentacji wyników w podziale na część zachodnią i wschodnią Mazowsza pozostały niezmiennie w odniesieniu do ubiegłych sezonów (Łukaszewicz *et al.* 2011) oraz pierwotnych założeń ogólnopolskiej Akcji Zimowych Badań Ptaków Wodnych (Dombrowski *et al.* 1985, Kot *et al.* 1987, Zyska *et al.* 1990). Akcja ma na celu monitorowanie rozmieszczenia i zmian liczebności populacji ptaków zimujących na wybranych rzekach i obiektach Niziny Mazowieckiej. Uzyskane wyniki umożliwią także waloryzacje tych miejsc jako cennych zimowisk poszczególnych grup i gatunków awifauny.

Skontrolowano 17 rzek reprezentujących różne klasy wielkości, poza centralnie przepływającą Wisłą, monitoringiem objęto 11 rzek w zachodniej i 5 we wschodniej części regionu. Obserwacje prowadzono również w innych miejscach koncentracji ptaków wodnych – na zbiornikach miejskich i odcinkach rzek w obrębie największych miast (Warszawa, Radom i Skierniewice), a także na zbiornikach zaporowych (Zb. Zegrzyński i Zb. Domaniów). Utrzymano zbliżoną do poprzednich sezonów 2011-2016 długość kontrolowanych odcinków (\bar{x} = 1118 km), obejmując liczeniami łącznie 1180 km biegu rzek: Wisła (215 km), Bug (170 km), Pilica (140 km), Liwiec (115 km), Krzna (85 km), Radomka (70 km), Rawka (65 km), Narew (60 km), Bzura (55 km), Wkra (50 km), Drzewiczka (30 km), Iłżanka (30 km), Zagożdżonka (25 km), Zwolenka (25 km), Jeziorka (25 km), Mogielanka (10 km)

i Rykalanka (10 km). Wisłę skontrolowano na środkowym odcinku pomiędzy Dęblinem a Płockiem, obejmując liczeniami także pobliskie stawy w Wildze, natomiast Radomkę – ze stawami w Piastowie, wyniki z obu kompleksów włączono do poszczególnych rzek. Analizowano także wybrane pojedyncze obiekty oraz mniejsze od podstawowej jednostki (5 km), nieobjęte systematycznym monitoringiem fragmenty małych rzek. W omawianym sezonie były to na zachód od Wisły – stawy w Raszynie, staw miejski w Pruszkowie, zbiornik Siczki, fragmenty rzek Raszynka i Utrata k/Pruszkowa, fragmenty rzeki Mlecznej i Pacynki k/Radomia, na wschód od Wisły natomiast – zalew Rudna i oczyszczalnia ścieków w Mławie. Część pozyskanych danych, z ustalonych wcześniej odcinków i obiektów tj. 340 km biegu rzek oraz Warszawa i Zb. Żegrzyński przekazywana jest corocznie do centrali ogólnopolskiej akcji Monitoringu Zimujących Ptaków Wodnych (MZPW), wchodzącego w skład Państwowego Monitoringu Środowiska – finansowanego i zarządzanego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie (Neubauer *et al.* 2015, Chodkiewicz *et al.* 2016). Celem programu jest długofalowe śledzenie zmian liczebności ptaków w największych zimowiskach na śródlądziu w skali całego kraju.

Styczeń 2017 roku był dość mroźny, już od początku miesiąca notowano ujemne temperatury, sięgające miejscami kilkunastu stopni poniżej zera. Spowodowało to niemal pełne zlodzenie kontrolowanych zbiorników zaporowych, na których obserwowano tylko pojedyncze ptaki w niewielkich fragmentach wolnych od lodu. Średnie dobowe temperatury dla regionu w okresie liczeń wahały się pomiędzy -5°C a 0°C . Zachmurzenie było zmienne, od średniego do dużego, a przelotne opady śniegu i deszczu występowały tylko lokalnie, przy niewielkim nasileniu. Stan wód w Wiśle i jej dorzeczu układał się w strefie wody średniej i wysokiej. Stan wysoki zanotowano na Bzurze oraz miejscami na Wiśle, Pilicy, Narwi, Bugu i Wkrze. Stan niski jedynie na Radomce. Wahania poziomu wód były nieznaczne i nie notowano stanów alarmowych. Śryż i lód brzegowy występował regularnie na Wiśle, Pilicy i Bugu, pokrywa lodowa jedynie lokalnie na Wiśle, Narwi i Bugu, natomiast krę notowano wyłącznie miejscowo na Wiśle.

W analizowanym sezonie stwierdzono zimowanie 106 gatunków ptaków (tab. 1 i 2) z łączną liczebnością blisko 105,5 tys. osobników, co jest najwyższym wynikiem w ostatnich latach ($\bar{x} = 77,1$ tys.) i wyraźnie wyższym niż w ubiegłym sezonie, kiedy policzono niespełna 80 tys. ptaków. Bogactwo gatunkowe również było wyższe od średniej z sezonów 2011-2016 ($\bar{x} = 99$ gatunków), przy obserwowanym zakresie zespołu awifauny zimowej pomiędzy 90 (2011 r.) a 108 gatunków (2012 r.). Spośród ptaków wodno-błotnych wykazano obecność 38 gatunków (tab. 1) z całkowitą liczebnością 58933 os. Jest to porównywalna wartość do ubiegłego sezonu (Łukaszewicz i Rowiński 2016) oraz więcej od średniej z ubiegłych lat ($\bar{x} = 49048$ os.). Bogactwo gatunkowe grupy było umiarkowane (lata 2011-2016, $\bar{x} = 37$ gatunków, zakres 34-44 gatunków). Najliczniejsza była krzyżówka *Anas platyrhynchos* – 76%, współdominował gągoł *Bucephala clangula* (5,1%). Dość licznie występowały także: śmieszka *Chroicocephalus ridibundus* (3,6%), nurogęś

Mergus merganser (3,2%), duże mewy nieoznaczone *Larus spp.* (2,7%), łabędź niemny *Cygnus olor* (2,6%) oraz kormoran *Phalacrocorax carbo* (2,4%). Skład taksonomiczny dominujących gatunków był dość stały na przestrzeni ostatnich sezonów, niewielkie zmiany notowano natomiast w zakresie udziału liczebności poszczególnych z nich. Ptaki, których nie udało się przypisać do gatunku, stanowiły łącznie 2,8%, w tym zdecydowana większość należała do dużych nieoznaczonych mew z grupy „*argentatus*” rejestrowanych w dolinie Wisły. Średnie zagęszczenie wszystkich ptaków wodno-błotnych wyniosło dla rzek wschodniej części regionu 268,9 os./10 km, w części zachodniej 307,6 os./10 km, natomiast najwyższe było na Wiśle – 534 os./10 km, podobnie jak w roku 2016. Krzyżówka, która dominowała w ugrupowaniu ze średnim zagęszczeniem na poziomie 220,8 os./10 km (ryc. 1), najwyższe wartości uzyskała na Narwi (592 os./10 km), Zagożdżoncy (539,2 os./10 km), Krznie (277 os./10 km) oraz Pilicy (268,5 os./10 km). Na wysoką liczebność wzdłuż Narwi wpłynęło przede wszystkim zlodzenie zbiornika Zegrzyńskiego i koncentracje ptaków w ujściowych odcinkach rzeki wolnych od lodu. Na wysokości lewobrzeżnego wiślanego dopływu jakim jest Zagożdżonka, również nie obserwowano koncentracji krzyżówek ze względu na wysoki stan wody, ptaki prawdopodobnie przemieściły się na mniejsze cieki w okolicy, grupując się między innymi na ujściowych 10 km rzeki. Kluczowym zimowiskiem dla gatunku na Mazowszu pozostaje aglomeracja Warszawy, skupiająca blisko 30% liczebności, gdzie np. Wisła na długości 215 km koncentrowała jedynie 7,7%, a w Radomiu zimowało – 5%. Udział liczebności w strukturze ptaków wodnych regionu, był na stałym poziomie (lata 2011-16, \bar{x} = 77,4%; zakres 73,6% w 2016 r. – 81% w 2015 r.) tab. 1.

Tab. 1. Liczebność ptaków wodnych zimujących w 2. dekadzie stycznia 2017 r. na Nizinie Mazowieckiej

Table 1. Number of waterbirds wintering on the Mazovian Lowland in the second decade of January 2017. Description: (1) – Species, (2) – Vistula River, (3) – Western part of the region, (4) – Eastern part of the region, (5) – Warsaw, (6) – Other towns (Radom and Skierniewice), (7) – Total, (8) – Dominance given in %, (9) – Number of individuals, (10) – Number of species

Gatunek (1)	Wisła (215 km) (2)	zachód* (485 km) (3)	wschód** (480 km) (4)	Warszawa*** (5)	Inne miasta (6)	Razem (1180 km) (7)	Udział (%) (8)
<i>Cygnus olor</i>	185	734	571	18		1508	2,6
<i>Cygnus columbianus</i>		6				6	<0,1
<i>Cygnus cygnus</i>		19	11			30	0,1

cd. tabeli na następnej stronie

cd. tabeli

<i>Anser anser</i>	60	3	6			69	0,1
<i>Anser fabalis</i>	45	1				46	0,1
<i>Anser albifrons</i>		1	6			7	<0,1
<i>Anser spp.</i>			36			36	0,1
<i>Melanitta fusca</i>		1	1			2	<0,1
<i>Bucephala clangula</i>	1558	430	991			2979	5,1
<i>Mergellus albellus</i>	90	10	26			126	0,2
<i>Mergus merganser</i>	893	694	307	1		1895	3,2
<i>Mergus serrator</i>	2	1				3	<0,1
<i>Netta rufina</i>		1				1	<0,1
<i>Aythya ferina</i>		1	1			2	<0,1
<i>Aythya fuligula</i>	8	20	36			64	0,1
<i>Spatula clypeata</i>			1			1	<0,1
<i>Mareca strepera</i>			1	2		3	<0,1
<i>Mareca penelope</i>	1	3				4	<0,1
<i>Anas platyrhynchos</i>	3466	14357	10451	13384	3125	44783	76,0
<i>Anas acuta</i>		1		2		3	<0,1
<i>Anas crecca</i>	2	153	10	12	27	204	0,3
<i>Aix galericulata</i>		9	1	179		189	0,3
<i>Anas sp.</i>	7	2	21			30	0,1
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	2	57	46		5	110	0,2
<i>Podiceps grisegena</i>			1			1	<0,1
<i>Rallus aquaticus</i>		4	1	2		7	<0,1
<i>Gallinula chloropus</i>		5	1	8	5	19	<0,1
<i>Fulica atra</i>	1	12	16	168		197	0,3
<i>Gallinago gallinago</i>					1	1	<0,1
<i>Tringa ochropus</i>			1			1	<0,1
<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	2078	27	3			2108	3,6
<i>Larus canus</i>	745	16	22			783	1,3
<i>Larus argentatus</i>	30	49	5			84	0,1
<i>Larus cachinnans</i>	50	3	10			63	0,1
<i>Larus marinus</i>	13					13	<0,1
<i>Larus spp. (małe)</i>	2					2	<0,1
<i>Larus spp. (duże)</i>	1495	20	88			1603	2,7
<i>Ardea cinerea</i>	55	320	28	10	6	419	0,7

cd. tabeli na następnej stronie

cd. tabeli

<i>Ardea alba</i>	9	42	1			52	0,1
<i>Phalacrocorax carbo</i>	744	412	280	7		1443	2,4
<i>Alcedo atthis</i>	4	17	6	4	4	35	0,1
<i>Aix sponsa</i>				1		1	<0,1
N os. (9)	11545	17431	12986	13798	3173	58933	100,0
N gat. (+spp.) (10)	22 (+3)	31 (+2)	29 (+3)	14	7	38 (+4)	
D (%) (8)	19,6	29,6	22,0	23,4	5,4	100,0	

*) do wyników z zachodniej części regionu wliczono obserwacje ze Zbiornika Domaniów (wysokie zlodzenie i b. mała ilość ptaków) i innych mniejszych obiektów

**) do wyników ze wschodniej części regionu wliczono obserwacje ze Zbiornika Zegrzyńskiego (wysokie zlodzenie i b. mała ilość ptaków) i innych mniejszych obiektów

***) bez obserwacji z miejskiego odcinka Wisły oraz bez mew

*) the results from the western part of the region include also the observations on the Domaniów reservoir (heavy icing and very low number of birds) and other small water bodies

**) the results from the western part of the region include also the observations on the Zegrzyński reservoir (heavy icing and very low number of birds) and other small water bodies

***) except the observations along the urban part of the Vistula River and gulls

Tab. 2. Liczebność ptaków lądowych zimujących w 2. dekadzie stycznia 2017 r. w dolinach rzek Niziny Mazowieckiej

Table 2. Number of land birds wintering in the river valleys of the Mazovian Lowland in the second decade of January 2017. Description: (1) – Species, (2) – Vistula River, (3) – Rivers - western part of the region, (4) – Rivers - eastern part of the region, (5) – Total, (6) – Dominance given in %, (7) – Density of individuals per 10 km, (8) – Number of individuals, (9) – Number of species

Gatunek (1)	Wisła (215 km) (2)	rzeki-zachód (485 km) (3)	rzeki-wschód (480 km) (4)	Razem (1180 km) (5)	Udział (%) (6)	Zagęszczenie (os./10 km) (7)
<i>Phasianus colchicus</i>	30	178	80	288	0,6	2,4
<i>Perdix perdix</i>	10	10	37	57	0,1	0,5
<i>Streptopelia decaocto</i>	35	161	206	402	0,9	3,4
<i>Circus cyaneus</i>		2		2	<0,1	0,0
<i>Accipiter nisus</i>	12	26	19	57	0,1	0,5
<i>Accipiter gentilis</i>	2	13	5	20	<0,1	0,2
<i>Haliaeetus albicilla</i>	63	18	18	99	0,2	0,8
<i>Buteo lagopus</i>	11	35	45	91	0,2	0,8

cd. tabeli na następnej stronie

cd. tabeli

<i>Buteo buteo</i>	44	146	152	342	0,7	2,9
<i>Buteo sp.</i>	3	6	11	20	<0,1	0,2
<i>Picus viridis</i>	5	37	11	53	0,1	0,4
<i>Dryocopus martius</i>	28	44	34	106	0,2	0,9
<i>Dendrocopos major</i>	62	186	117	365	0,8	3,1
<i>Dendrocopos syriacus</i>		2		2	<0,1	0,0
<i>Dendrocopos medius</i>	5	6	8	19	<0,1	0,2
<i>Dryobates minor</i>	4	11	11	26	0,1	0,2
<i>Falco tinnunculus</i>	10	7	2	19	<0,1	0,2
<i>Falco columbarius</i>		1		1	<0,1	0,0
<i>Lanius excubitor</i>	3	27	26	56	0,1	0,5
<i>Garrulus glandarius</i>	106	304	210	620	1,3	5,3
<i>Pica pica</i>	148	302	486	936	2,0	7,9
<i>Corvus monedula</i>	491	976	1240	2707	5,8	22,9
<i>Corvus frugilegus</i>	185	628	441	1254	2,7	10,6
<i>Corvus corax</i>	79	123	336	538	1,2	4,6
<i>Corvus cornix</i>	1283	292	407	1982	4,3	16,8
<i>Periparus ater</i>	8	34	16	58	0,1	0,5
<i>Lophophanes cristatus</i>		35	25	60	0,1	0,5
<i>Poecile palustris</i>	24	86	88	198	0,4	1,7
<i>Poecile montanus</i>	5	41	38	84	0,2	0,7
<i>Cyanistes caeruleus</i>	248	668	397	1313	2,8	11,1
<i>Parus major</i>	494	1257	924	2675	5,8	22,7
<i>Eremophila alpestris</i>			6	6	<0,1	0,1
<i>Panurus biarmicus</i>		5	5	10	<0,1	0,1
<i>Aegithalos caudatus</i>	52	182	292	526	1,1	4,5
<i>Regulus regulus</i>	3	162	123	288	0,6	2,4
<i>Bombycilla garrulus</i>	141	136	27	304	0,7	2,6
<i>Sitta europaea</i>	63	67	24	154	0,3	1,3
<i>Certhia familiaris</i>	10	17	11	38	0,1	0,3
<i>Certhia brachydactyla</i>	8	16	10	34	0,1	0,3
<i>Certhia sp.</i>	3	8	6	17	<0,1	0,1
<i>Troglodytes troglodytes</i>	42	325	87	454	1,0	3,8
<i>Sturnus vulgaris</i>	6	3	20	29	0,1	0,2
<i>Cinclus cinclus</i>		1		1	<0,1	0,0
<i>Erithacus rubecula</i>	5	11	1	17	<0,1	0,1
<i>Phoenicurus ochruros</i>		1		1	<0,1	0,0
<i>Turdus viscivorus</i>	15	85	8	108	0,2	0,9

cd. tabeli na naslednej strani

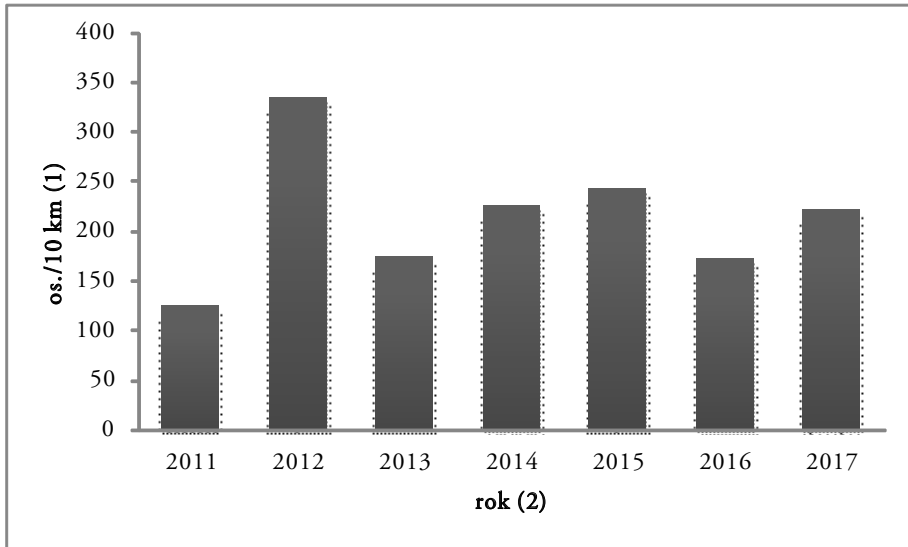
cd. tabeli

<i>Turdus philomelos</i>		1		1	<0,1	0,0
<i>Turdus iliacus</i>	4	2		6	<0,1	0,1
<i>Turdus merula</i>	138	179	94	411	0,9	3,5
<i>Turdus pilaris</i>	2192	4307	1933	8432	18,1	71,5
<i>Prunella modularis</i>		3		3	<0,1	0,0
<i>Passer domesticus</i>	13	76	178	267	0,6	2,3
<i>Passer montanus</i>	359	284	478	1121	2,4	9,5
<i>Anthus spinoletta</i>		3		3	<0,1	0,0
<i>Fringilla coelebs</i>	18	220	44	282	0,6	2,4
<i>Fringilla montifringilla</i>	11	6	11	28	0,1	0,2
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	6	110	19	135	0,3	1,1
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	228	467	510	1205	2,6	10,2
<i>Chloris chloris</i>	232	295	300	827	1,8	7,0
<i>Linaria cannabina</i>	16	141	3	160	0,3	1,4
<i>Linaria flavirostris</i>	40	66		106	0,2	0,9
<i>Acanthis flammea</i>	9	13	2	24	0,1	0,2
<i>Loxia curvirostra</i>		1		1	<0,1	0,0
<i>Carduelis carduelis</i>	162	567	200	929	2,0	7,9
<i>Spinus spinus</i>	125	9008	2927	12060	25,9	102,2
<i>Calcarius lapponicus</i>		2	1	3	<0,1	0,0
<i>Plectrophenax nivalis</i>			14	14	<0,1	0,1
<i>Emberiza calandra</i>	7	452	1111	1570	3,4	13,3
<i>Emberiza citrinella</i>	361	1021	1038	2420	5,2	20,5
<i>Schoeniclus schoeniclus</i>	1	46	17	64	0,1	0,5
N os. (8)	7668	23951	14890	46509	100,0	394,1
N gat. (+spp.) (9)	54 (+2)	66 (+2)	57 (+2)	68 (+2)	-	-
D (%) (6)	16,5	51,5	32,0	100,0	-	-

Środkowa Wisła była po raz kolejny głównym regionalnym zimowiskiem mew. Policzono tu aż 98,6% śmieszki (średnie zagęszczenie 96,6 os./10 km), 95,1% mewy siwej *Larus canus* (34,6 os./10 km) oraz 93,3% nieoznaczonych mew z grupy „*argentatus*” (69,5 os./10 km). Wyniki były zbliżone do ubiegłorocznych przy nieco niższym zagęszczeniu śmieszki. Koryto Wisły to również ważne miejsce zimowania gągoła, tak w regionie (52,3%; 72,5 os./10 km), jak i w skali kraju (Chodkiewicz *et al.* 2016, Chmielewski *et al.* 2017). Licznie notowano także nurogęś (47,1%; 41,5 os./10 km), bielaczka *Mergellus albellus* (71,4%; 4,2 os./10 km), kormorana (51,5%; 34,6 os./10 km) oraz gęsi *Anser* (poszczególne gatunki

i osobniki nieoznaczone łącznie) – 66,4%; 4,9 os./10km. Średnie zagęszczenie krzyżówki (161,2 os./10 km) było znacznie niższe od średniej wartości z wielolecia (1984-2010) – 479,5 os./10 km (Dombrowski *et al.* 2017), podobnie jak udział gatunku w strukturze liczebności tego okresu – 58,9% przy 30% w 2017 r. Rzeki w zachodniej części regionu stanowiły ważne zimowisko dla kilku gatunków. Wzdłuż Pilicy stwierdzono 28,2% całkowitej liczebności łabędzia niemeogo (30,4 os./10 km), natomiast Zagożdżonka grupowała 7,6%, przy najwyższym zagęszczeniu na rzekach Mazowsza – 46 os./10 km. Pilica również dla pozostałych dwóch gatunków łabędzi okazała się w tym sezonie istotna, stwierdzono tu 63% łabędzi krzykliwych *Cygnus cygnus* i 100% (6 os.) łabędzi czarnodziobych *Cygnus columbianus*. Na zachód od Wisły stwierdzono także 75% zimujących cyraneczek *Anas crecca*, z czego 59% na stawach w Raszynie, 20,3% w korycie Radomki i 17,6% wzdłuż Pilicy, gdzie występowało także ponad 45% perkozka *Tachybaptus ruficollis* (3,6 os./10 km) i 29% czapli siwej *Ardea cinerea*, przy zbliżonym udziale gatunku na zbiorniku Domaniów (30% regionalnej populacji). Czapla biała *Ardea alba* występowała na zachodzie w łącznej liczbie 42 os. co stanowiło ponad 80% wszystkich ptaków, a obecna była na 6 z 11 kontrolowanych dolin rzecznych. Również na wschodzie wyróżniono istotne zimowiska dla wybranych gatunków, stwierdzono tu 41,8% liczebności perkozka, z czego 50% na Wkrze (średnie zagęszczenie 4,6 os./10 km – najwyższe w regionie) oraz 39,1% na Krznie (2,1 os./10 km). W wyniku zlodzenia zbiornika Zegrzyńskiego, odcinek Narwi od zapory w m. Dębe do ujścia stanowił ważne miejsce koncentracji ptaków, w szczególności łabędzia niemeogo (77% liczebności na wschodzie, przy 29,4% w regionie), gągoła (90% na wschodzie, i 30% w regionie) oraz kormorana (91% przy łącznym udziale 17,6%). W obrębie aglomeracji warszawskiej najistotniejsza była zimowa populacja krzyżówki, ponadto występowało tu 85,3% łysek *Fulica atra* oraz 94,7% mandarynek *Aix galericulata*, których liczebność od roku 2011 systematycznie wzrasta uzyskując w prezentowanym sezonie najwyższą wartość – 189 ptaków w regionie.

Największa z monitorowanych rzek Wisła na długości 215 km koncentrowała 19,6% zimowej populacji ptaków wodnych, a Warszawa dzięki znacznej liczebności krzyżówki – 23,4%. Rzeki w części wschodniej gromadziły 22% odnotowanych ptaków, najwięcej na zachodzie blisko 30%. Trzynastcie gatunków oraz mewy nieoznaczone z grupy „*argentatus*” uzyskały liczebność powyżej 100 os. (tab. 1), w przypadku 25 gatunków i 3 grup nieoznaczonych (gęsi, kaczki *Anas sp.* i mewy „małe” *Larus sp.*) liczebność była mniejsza od 100. Najwyższe bogactwo gatunkowe stwierdzono na rzekach zachodniej części regionu (N=31), na wschodzie niewiele mniej (N=29). W dolinie Wisły obserwowano 22 gatunki, co wpisuje się w dane z wielolecia, gdzie Dombrowski *et al.* (2017) podają dla 27 sezonów od 15 do 28 gatunków. Natomiast w Warszawie – bez miejskiego odcinka Wisły oraz bez rejestracji mew – policzono 14 gatunków.

Ryc. 1. Zmiany zagęszczenia krzyżówki *Anas platyrhynchos* wzdłuż rzek Niziny Mazowieckiej w ostatnich 7 sezonach

Fig. 1. Changes in the density of the Mallard *Anas platyrhynchos* along the rivers of the Mazovian Lowland in last seven seasons. (1) – Number of individuals per 10 km of the river, (2) – Year

Nie wykazano zimowania nowych dla regionu gatunków wodno-błotnych w analizowanym okresie od 2011 roku. Nie obserwowano także gatunków rzadkich, podlegających weryfikacji przez Komisję Faunistyczną PTZool. Wśród nielicznie i nieregularnie zimujących wykazano:

Uhla *Melanitta fusca* – dwa pojedyncze ptaki, 1 os. Pilica (Sz. Kielan) oraz Narew (D. Kozłowski). Jest to trzeci pojaw podczas zimowych liczeń w ostatnich 7 latach. Poprzednie obserwacje dotyczą obecności ptaków na zbiorniku Zegrzyńskim (stado 14 os. – 2012 r. i 13 os. w 2014 r.).

Hełmiatka *Netta rufina* – 1 os. (samica) Rawka (P. Boguszewski), było to drugie stwierdzenie pojedynczego ptaka w analizowanym okresie. W ubiegłym sezonie także 1 os. napotkano w Pilicy.

Płaskonos *Spatula clypeata* – 1 os. (samiec) Narew (Z. Kasprzykowski). Trzeci przypadek zimowania, w tym pierwszy poza miastami od roku 2011. W 2013 – 1 os. stwierdzono w Warszawie, w 2014 r. po jednym ptaku w Warszawie i Radomiu.

Perkoz rdzawoszyi *Podiceps grisegena* – 1 os. Narew (A. Koliński), był to dopiero drugi zimowy pojaw w regionie w ostatnich sezonach, poprzedni miał miejsce w roku 2012 – 2 os. (Radomka).

Kszyk *Gallinago gallinago* – 1 os. w Radomiu (J. Słupek), jest to drugi przypadek styczniowej obecności w regionie w analizowanym okresie. W ubiegłym sezonie 2 ptaki obserwowano w dolinie Pilicy oraz w Radomiu.

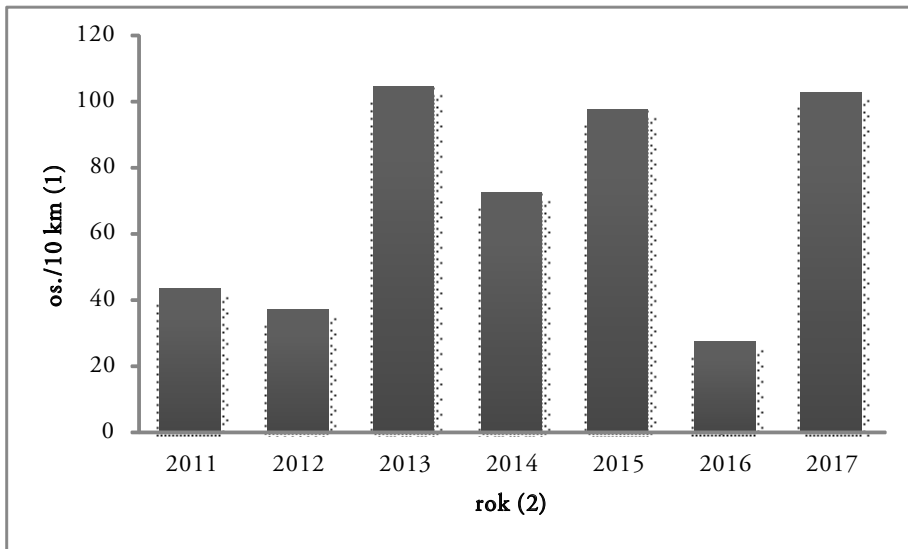
Samotnik *Tringa ochropus* – 1 os. odnotowany na oczyszczalni ścieków w Mławie (K. Antczak). Jest to trzecie stwierdzenie w ramach styczniowych liczeń w ostatnich latach. W roku 2012 stwierdzono łącznie 3 os., a w 2013 – 1 os. (Wisła).

W Warszawie stwierdzono 1 os. karolinki *Aix sponsa*, przy czym gatunek ten nie jest zaliczany do krajowej awifauny, ze statusem „pochodzący z niewoli, zawleczony lub introdukowany”.

Wśród gatunków zaliczanych do grupy „lądowych” stwierdzono obecność 68 taksonów (tab. 2.) z łączną liczebnością 46509 os., co jest rezultatem dużo wyższym od średniej liczebności ptaków w ostatnich 6 sezonach (\bar{x} = 28,1 tys.). Dominowały w ugrupowaniu regionalnym: czyż *Spinus spinus* (25,9%), kwiczoł *Turdus pilaris* (18,1%), kawka *Corvus monedula* (5,8%), bogatka *Parus major* (5,8%) i trznadel *Emberiza citrinella* (5,2%). Skład i udział poszczególnych gatunków dominujących (pow. 5%) jest porównywalny do ubiegłego sezonu, przy niewielkim spadku udziału kwiczoła. Średnie zagęszczenie osobników wyniosło 394,1 os./10 km biegu rzek i było najwyższe od roku 2011 (\bar{x} = 251 os./10 km; zakres 168,3 – 376,6 os./10 km w 2015 roku). Liczebność inwazyjnego czyża, który istotnie wpływa na zagęszczenie całego zgrupowania była ponad 3 krotnie wyższa od ubiegłego sezonu, i porównywalna do zagęszczenia z lat 2013 i 2015, w których wykazano dotychczas najwyższe wartości (ryc. 2). Wzdłuż dolin małych rzek zachodniej części Mazowsza – Mogielanki i Rykalanki – notowano najwyższe zagęszczenia tego gatunku. Przy zbliżonym kilometrażu rzek w obu częściach regionu, liczebność ptaków na zachodzie była wyraźnie wyższa i obejmowała 51,5% osobników, na wschodzie 32%, w dolinie Wisły natomiast występowało 16,5%, przy dominacji kwiczoła (28,6%), wrony siwej *Corvus cornix* (16,7%), bogatki (6,4%) oraz kawki (6,4%). Na wschodzie dominowały: czyż (19,7%), kwiczoł (13%), kawka (8,3%), potrzyszcz *Emberiza calandra* (7,5%), trznadel (7%), i bogatka (6,2%). Doliny rzeczne w części zachodniej charakteryzowały się najwyższą dominacją czyża (37,6%), współdominowały kwiczoł (18%) i bogatka (5,2%).

Niektóre gatunki wyraźnie liczniej spotykano w konkretnej części regionu. W dolinie Wisły stwierdzono 63,6% osobników bielika *Haliaeetus albicilla*, 64,7% wrony siwej, 46,4% regionalnej liczebności jasiołuszek *Bombycilla garrulus*. Doliny rzeczne na wschodzie charakteryzowało występowanie – 62,4% kruka *Corvus corax*, 68,9% szpaka *Sturnus vulgaris*, 42,6% mazurka *Passer montanus* oraz 70,8% styczniowej liczebności potrzyszcz. Na zachodzie policzono 71,6% strzyżyków *Troglodytes troglodytes*, ponad 50% kwiczoła, 78% zięby *Fringilla coelebs*, 88,1% makolągwy *Linaria cannabina* i 74,6% czyża.

Łącznie stwierdzono zimowanie 8 gatunków z grupy szponiastych *Accipitriformes* i sokołowych *Falconiformes* (tab. 2), które stanowiły 1,4% liczebności ugrupowania. Wyraźnie dominował myszołów *Buteo buteo* (52,5% w grupie), dalej bielik (15,2%) oraz myszołów włochaty *Buteo lagopus* (14%).

Ryc. 2. Zmiany zagęszczenia czyża *Spinus spinus* wzdłuż dolin rzecznych Niziny Mazowieckiej w ostatnich 7 sezonach

Fig. 2. Changes in the density of the Eurasian Siskin *Spinus spinus* along the river valleys of the Mazovian Lowland in last seven seasons. (1) – Number of individuals per 10 km of the river, (2) – Year

Należy wyróżnić kilka rzadziej zimujących w dolinach rzecznych regionu gatunków, w tym 3 po raz pierwszy od 2011 roku wykazane w ramach akcji.

Drzemlik *Falco columbarius* – trzecie stwierdzenie pojedynczego ptaka, 1 os. Pilica (S. Chmielewski), poprzednie pojawy w latach 2013 (dol. Wisły) i 2015 (dol. Bzury).

Górnicek *Eremophila alpestris* – 6 os. Bug (T. Stański), to drugi pojaw podczas zimowych liczeń w ostatnich 7 latach. W roku 2012 w dolinie Narwi napotkano stado 14 ptaków.

Pluszcz *Cinclus cinclus* – 1 os. dolina Rawki (M. Maniakowski), drugi pojaw, po ubiegłorocznym zimującym ptaku wzdłuż Wkry.

Kopciuszek *Phoenicurus ochruros* – 1 os. w dolinie Zwolenki (A. Szafranski), pierwsza obserwacja gatunku w analizowanym okresie.

Śpiewak *Turdus philomelos* – 1 os., Rawka (P. Boguszewski), pierwszy styczniowy przypadek zimowania w dolinach rzecznych od roku 2011.

Siwerniak *Anthus spinoletta* – łącznie 3 ptaki w dolinie Pilicy (Sz. Kielan), drugi zimowy pojaw tego świergotka, w ubiegłym roku 2 os. również na Pilicy.

Krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra* – 1 os. w dolinie Pilicy (Sz. Kielan), trzeci pojaw, najwyższa liczebność w roku 2014 – 7 os. w dolinie Radomki.

Poświerka *Calcarius lapponicus* – łącznie 3 os., 2 ptaki – Jeziorka (Ł. Matyjasiak), 1 os. dolina Bugu (E. Szczepankiewicz). Pierwsze stwierdzenie gatunku w ostatnich 7 latach monitoringu zimowego.

Śnieguła *Plectrophenax nivalis* – łącznie 14 os., pojedyncze ptaki na Bugu (R. Kozik) i Krznie (J. Mydlak), stado 12 os. wzdłuż Liwca (M. Falkowski). Jest to drugi pojaw gatunku, po ubiegłorocznej obserwacji 1 os., w dolinie Rawki.

W styczniu 2017 roku w zimowych liczeniach uczestniczyło łącznie 98 osób.

(Objaśnienia: **km** – kilometry wzdłuż rzek, **m.** – kontrole w obrębie miast, **zb.** – zbiorniki zaporowe: Zegrzyński i Domaniów, **ob.** – inne obiekty wodne, m.in. stawy rybne, odcinki nieliczonych cyklicznie rzek <5 km). Podkreśleniem wyróżniono obserwatorów z największą liczbą policzonych kilometrów w tym sezonie.

Robert Adamiak (ob.), Krzysztof Antczak (30 km, ob.), Marcin Bączkowski (m.), Zbigniew Bąk (15 km), Przemysław Boguszewski (35 km), Marcin Charymski (15 km), Sławomir Chmielewski (22,5 km), Tomasz Chodkiewicz (10 km, m.), Agnieszka Chwała (20km), Paweł Cieśluk (15 km), Monika Ciok (m.), Maciej Cmoch (10 km), Adam Dmoch (ob.), Julia Dobrzańska (m.), Jakub Dobrzyński (15 km), Andrzej Dombrowski (10 km), Michał Falkowski (30 km), Klaudia Gawrysiak (20 km), Artur Goławski (25 km), Mateusz Grzębkowski (10 km, m.), Tomasz Gustyn (25 km), Rafał Gustyn (25 km), Fatima Hayatli (m.), Cezary Iwańczuk (47,5 km), Piotr Jabłoński (20 km), Weronika Janus (m.), Krzysztof Kajzer (10 km), Karol Karczewski (m.), Sławomir Kasjaniuk (m.), Zbigniew Kasprzykowski (25 km), Szymon Kielan (45 km), Krzysztof Klimaszewski (m.), Paweł Kobyłecki (m.), Beata Kojtek (m.), Artur Koliński (30 km), Leszek Kołaczek (35 km), Paweł Kozanecki (25 km), Radosław Kozik (30 km), Dawid Kozłowski (10 km, zb.), Konrad Królikowski (10 km), Maciej Kubicki (m.), Rafał Kuropieska (55 km), Mieczysław Kurowski (25 km), Marcin Łukaszewicz (45 km, ob.), Dorota Maciąg (m.), Izabela Maciąg (m.), Michał Maniakowski (15 km, m.), Izabela Maszkiewicz (15 km), Łukasz Matyjasiak (20 km), Dariusz Michałowski (20 km), Stanisław Mikołajczak (10 km), Cezary Mitrus (25 km), Jadwiga Moczarska (m.), Mariusz Molęda (25 km), Marek Murawski (17,5 km), Dariusz Murawski (17,5 km), Jarosław Mydlak (25 km), Małgorzata Nowicka (20 km), Mirosław Nowicki (m.), Przemysław Obłozza (10 km), Bartłomiej Ociesa (10 km), Wojciech Okliński (5 km), Grzegorz Osojca-Krasiński (15 km), Stanisław Oszkiel (20 km, ob.), Rafał Patryniak (m.), Krzysztof Pietrasz (10 km), Olga Poleszczuk-Tusińska (10 km), Marcin Rejmer (10 km, m.), Patryk Rowiński (m.), Oliwier Rowiński (m.), Andrzej Różycki (10 km), Karol Sieczak (20 km), Sergiusz Skrobiński (30 km), Marek Słupek (ob.), Jacek Słupek (m.), Sylwester Solaniuk (10 km), Tomasz Stański (15 km), Łukasz Stępień (m., ob.), Przemysław Stolarz (m.), Jarosław Strełko (10 km), Jarosław Synowiecki (20 km), Adrian Szafranski (25 km), Ewa Szczepankiewicz (12,5 km), Krzysztof Szulak (10 km), Artur Ślicznik (m.), Jacek Tabor (30 km), Robert Tęcza (20 km, zb.), Stanisław Turowski (5 km), Rafał Tusiński (15 km), Marek Twardowski (12,5 km), Tomasz Uchimiak (15 km), Robert Wakulski (20 km), Łukasz Wardecki (15 km, m.), Krzysztof Woźniak (20 km), Bartek Woźniak (10 km),

Jarosław Zawadzki (15 km, ob.), Sylwia Anna Zgorzałek (15 km), Katarzyna Zielińska (m.).

Składamy serdeczne podziękowania wszystkim uczestnikom tegorocznych liczeń.

Literatura

- Chmielewski S., Dombrowski A., Kot H. 2017. Środkowa Wisła jako ostoja ptaków migrujących i zimujących. W: Keller M., Kot H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D. (red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki, s. 645-669.
- Chodkiewicz T., Meissner W., Chylarecki P., Neubauer G., Sikora A., Pietrasz K., Cenian Z., Betleja J., Kajtoch Ł., Lenkiewicz W., Ławicki Ł., Rohde Z., Rubacha S., Smyk B., Wieloch M., Wylegała P., Zielińska M., Zieliński P. 2016. Monitoring Ptaków Polski w latach 2015-2016. Biuletyn Monitoringu Przyrody 15: 1-86.
- Dombrowski A., Kot H., Zyska P. 1985. Rozmieszczenie i liczebność zimujących ptaków wodno-błotnych w dorzeczu środkowej i dolnej Wisły. Not. Orn. 26: 123-148.
- Dombrowski A., Keller M., Kot H., Rowiński P. 2017. Zimowanie ptaków wodno-błotnych na Wiśle między Dęblinem a Płockiem w latach 1984-2010. W: Keller M., Kot H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D. (red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki, s. 599-631.
- Kot H., Zyska P., Dombrowski A. 1987. Liczebność i rozmieszczenie ptaków wodnych zimujących w Polsce w roku 1985. Not. Orn. 28: 17-49.
- Łukaszewicz M., Kasprzykowski Z., Rowiński P. 2011. Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2011 roku. Kulon 16: 99-108.
- Łukaszewicz M., Kasprzykowski Z., Rowiński P. 2012. Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2012 roku. Kulon 17: 143-151.
- Łukaszewicz M., Rowiński P. 2013. Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2013 roku. Kulon 18: 157-165.
- Łukaszewicz M., Rowiński P. 2014. Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2014 roku. Kulon 19: 188-196.
- Łukaszewicz M., Rowiński P. 2015. Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2015 roku. Kulon 20: 190-198.
- Łukaszewicz M., Rowiński P. 2016. Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2016 roku. Kulon 21: 135-144.

- Neubauer G., Meissner W., Chylarecki P., Chodkiewicz T., Sikora A., Pietrasz K., Cenian Z., Betleja J., Gaszewski K., Kajtoch Ł., Lenkiewicz W., Ławicki Ł., Rohde Z., Rubacha S., Smyk B., Wieloch M., Wylegała P., Zielińska M., Zieliński P. 2015. Monitoring Ptaków Polski w latach 2013-2015. *Biuletyn Monitoringu Przyrody* 13: 1-92.
- Zyska P., Dombrowski A., Kot H., 1990. Zimowanie ptaków wodnych w Polsce (1985-1987). *Not Orn.* 30: 113-131.

Adresy autorów:

Marcin Łukaszewicz, Mazowiecko-Świętokrzyskie Towarzystwo Ornitologiczne, ul. Radomska 7, 26-670 Pionki, e-mail: lukaszewicz-m@wp.pl
Patrik Rowiński, Samodzielny Zakład Zoologii Leśnej i Łowiectwa, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa, e-mail: nuthatch@wp.pl

A REPORT ON WINTER BIRD MONITORING ON THE WATER BODIES OF THE MAZOVIAN LOWLAND IN JANUARY 2017

Summary

In the second decade of January 2017, the counts of birds wintering in the river valleys and on other water bodies of the Mazovian Lowland were carried out. A single control was conducted on 14-15 January (acceptable range from 14 to 22 January). The aim of this action was to monitor the distribution and changes in the number of bird populations wintering on selected rivers and water bodies of Mazovia. 17 rivers representing different size categories were controlled. The observations were also carried out on urban water bodies of Warsaw, Radom and Skierniewice, and on the dam reservoirs (Zegrzyński and Domaniów reservoirs). In total, 1180 km of the length of the rivers were controlled. We reported wintering of 106 bird species (Tables 1 and 2), which total number reached nearly 105.5 thousands of individuals, and that was the highest number recorded during last 6 years (\bar{x} = 77.1 thousands). Among wetland and water bird species, the occurrence of 38 species was documented (Table 1) and their total number was 58 933 indiv. The most abundant was the Mallard *Anas platyrhynchos* – 76%, co-dominant species was the Common Goldeneye *Bucephala clangula* (5.1%). The following species were also quite numerous: Black-headed Gull *Chroicocephalus ridibundus* (3.6%), Goosander *Mergus merganser* (3.2%), large unidentified gulls *Larus spp.* (2.7%), Mute Swan *Cygnus olor* (2.6%) and Great Cormorant (*Phalacrocorax carbo* (2.4%). Average density of all wetland and waterbirds on the rivers in the eastern part of the region was 268.9 indiv./10 km, in the western part 307.6 indiv./10 km, while it was the highest on the Vistula River – 534 indiv./10 km, similarly as in 2016. We also observed 68 species representing “land” birds (Table 2.), which total number was 46 509 indiv., and that was much higher than average number of birds recorded during last six seasons (\bar{x} = 28.1 thousands). The dominant species were: Eurasian Siskin *Spinus spinus* (25.9%), Fieldfare *Turdus pilaris* (18.1%), Western Jackdaw *Corvus monedula* (5.8%), Great Tit *Parus major* (5.8%) and Yellowhammer *Emberiza citrinella* (5.2%). Average density of these birds was 394.1 indiv./10 km of the river length and

was the highest since 2011 (\bar{x} =251 indiv./10 km; range: 168.3 – 376.6 indiv./10 km in 2015). We reported wintering of 8 species representing *Accipitriformes* and *Falconiformes* (Table 2), which accounted for 1.4% of the total number of the studied bird community. The Common Buzzard *Buteo buteo* was clearly dominant (52.5% in the group of birds of prey), followed by the White-tailed Eagle *Haliaeetus albicilla* (15.2%) and Rough-legged Buzzard *Buteo lagopus* (14%). In total, 98 people took part in winter counts in January 2017.

Key words: Mazovian Lowland, wintering birds, abundance.